

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ХАРКІВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ»

Кафедра філософії
(назва кафедри)

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Голова Вченої ради інституту/факультету

_____ Кипенський А.В.
(підпис)

« » _____ 2022 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ОНТОЛОГІЧНІ ТА ГНОСЕОЛОГІЧНІ КОНЦЕПЦІЇ
У СУЧАСНІЙ ФІЛОСОФІЇ

(назва навчальної дисципліни)

рівень вищої освіти третій (доктор філософії)

галузь знань 03 – гуманітарні науки

спеціальність 033 - філософія

освітньо-наукова
програма філософія

вид дисципліни професійна підготовка
(загальна підготовка / професійна підготовка)

форма навчання денна / заочна
(денна / заочна)

Харків – 2022 рік

ЛИСТ ЗАТВЕРДЖЕННЯ

Робоча програма з навчальної дисципліни

Онтологічні та гносеологічні концепції у сучасній філософії

Розробники:

Зав. каф. філософії

(підпис)

Тарароєв Я.В.

Робоча програма розглянута та затверджена на засіданні кафедри

філософії

Протокол від « » _____ 2022 року, №

Завідувач кафедри

(підпис)

Тарароєв Я.В.

Завідувач аспірантури

(підпис)

Штефан В.В.

ЛИСТ ПЕРЕЗАТВЕРДЖЕННЯ РОБОЧОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ПРОГРАМИ

Дата засідання кафедри – розробника РПНД	Номер протоколу	Підпис завідувача кафедри	Підпис голови Вченої ради інституту/факультету

МЕТА, КОМПЕТЕНТНОСТІ, РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ ТА СТРУКТУРНО-ЛОГІЧНА СХЕМА ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Мета дисципліни:

Надбання аспірантами поглиблених знань з основних сучасних концепцій що до онтологічної та гносеологічної проблематики сучасної філософії, формування навичок аналізу впливу цих концепцій на проблеми з інших сфер сучасної філософії, вдосконалення інструментально-категоріального апарату наукового дослідження на базі аналізу філософських концепцій цього напрямку.

Компетентності:

ЗК1. Здатність генерувати нові ідеї (креативність)

ЗК2. Вміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми

СК1. Здатність виконувати оригінальні дослідження, досягати наукових результатів, які створюють нові знання у філософії та дотичних до неї міждисциплінарних напрямках і можуть бути опубліковані у провідних наукових виданнях з філософії та суміжних галузей

СК3. Здатність застосовувати методи філософського і міждисциплінарного дослідження, виявляти їх евристичні можливості та межі, використовувати релевантний дослідницький інструментарій

Результати навчання:

РН1. Мати передові концептуальні та методологічні знання з філософії і на межі предметних галузей, а також дослідницькі навички, достатні для проведення наукових і прикладних досліджень на рівні світових досягнень з філософії, отримання нових знань та здійснення інновацій.

РН3. Ефективно застосовувати у фаховій діяльності знання основних положень теоретичної і практичної філософії, історії світової та вітчизняної філософської думки, а також основних напрямів та провідних тенденцій у сучасній світовій філософії.

РН4. Формулювати і перевіряти гіпотези; використовувати для обґрунтування висновків належні докази, зокрема, результати теоретичного аналізу, прикладних досліджень, наявні літературні дані; аналізувати досліджувану проблему з урахуванням широкого інтелектуального та соціокультурного контекстів.

РН5. Планувати і виконувати теоретичні дослідження з філософії та дотичних міждисциплінарних напрямів з використанням сучасного інструментарію, критично аналізувати результати власних досліджень і результати інших дослідників у контексті усього комплексу сучасних знань щодо досліджуваної проблеми.

РН6. Глибоко розуміти загальні принципи та методи філософських наук, а також методологію наукових досліджень, застосувати їх у власних дослідженнях у сфері філософії та у викладацькій практиці.

Структурно-логічна схема вивчення навчальної дисципліни

Попередні дисципліни:	Наступні дисципліни:
	Філософський аналіз сучасного суспільства
	Філософсько-антропологічний дискурс сучасності
	Практика (педагогічна/наукова)

ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

(розподіл навчального часу за семестрами та видами навчальних занять)

Семестр	Загальний обсяг (годин) / кредитів ECTS	З них		За видами аудиторних занять (годин)			Індивідуальні завдання аспірантів (КП, КР, РГ, Р, РЕ)	Поточний контроль	Семестровий контроль	
		Аудиторні заняття (годин)	Самостійна робота (годин)	Лекції	Лабораторні заняття	Практичні заняття, семінари			Контрольні роботи (кількість робіт)	Залік
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1	120/4	40	80	30		10	40			+

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до загального обсягу складає 33,3%:

СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

№ з/п.	Види навчальних занять (Л, ЛЗ, ПЗ, СР)	Кількість годин	<p style="text-align: center;">Номер семестру (якщо дисципліна викладається у декількох семестрах). Назви змістових модулів. Найменування тем та питань кожного заняття. Завдання на самостійну роботу.</p>	Рекомендована література (базова, допоміжна)
1	Л	2	<p>Т.1. Сутність онтології та гносеології та їх зв'язок. Питання: 1. Проблема буття та повсякденність. 2. Рациональне та чуттєве пізнання та тотожність і протиріччя між ними. 3. Матеріалістичне та ідеалістичне розуміння світу. 4. Специфіка пізнання з точки зору матеріалізму та ідеалізму.</p>	/8,9, 10,13,14/
2	Л	2	<p>Т.2. Онтологічні та гносеологічні засади людської культури. Питання: 1. Культура як діяльність через символи. 2. Образне та символічне мислення. 3. Буття як символ та буття як образ. 4. Пізнання через символи та пізнання через образи 5. Онтологічні та гносеологічні підвалини сучасної повсякденності.</p>	/8,9,13, 14,15,18, 19,21,22, 23/
3	С	2	<p>Т.1 Сутність та культурні засади онтології та гносеології. Питання: 1. Сутність онтології та гносеології та їх взаємозв'язок. 2. Матеріалізм та ідеалізм. 3. Повсякденність як онтологічна та гносеологічна проблема. 4. Пізнання через символи та пізнання через образи</p>	/8,9, 10, 13,14, 15,17,18, 19,21,22, 23/
4	Л	2	<p>Т.3. Онтологічні та гносеологічні засади сучасної міфології. Питання: 1. Міфологічне сприйняття світу у сучасності. 2. Вирішення проблеми буття у міфі. 3. Приклади сучасної міфології та квазінаукові міфи. 4. Предикати буття у сучасній міфології 5. Міф як засіб пізнання світу та сучасна наука. 6. Антропоморфна міфологія у сучасності. 7. Сучасні міфи про суспільство.</p>	/1,8,9,10, 13,14,15/

5	Л	2	<p>Т.4. Онтологічні та гносеологічні засади сучасної релігії. Питання: 1. Взаємозв'язок міфології та релігії. 2. Релігійне сприйняття світу у сучасності. 3. Вирішення проблеми буття у релігії. 4. Предикати буття у сучасних релігіях. 5. Релігійне пізнання світу та сучасна наука. 6. Причини різноманіття сучасних релігій. 7. Вплив релігій на соціальні структури суспільства.</p>	/1,8,9,10,13,14,15/
6	С	2	<p>Т2. Онтологічні та гносеологічні засади релігії та міфу. Питання: 1. Онтологія міфу. 2. Гносеологічна методологія міфу. 3. Онтологія релігії. 4. Гносеологічна методологія релігії. 5. Міф та релігія у сучасному соціумі.</p>	/1,8,9,10,13,14,15/
7	Л	2	<p>Т.5. Доплатоновські онтологічні концепції античної класики та сучасність. Питання: 1. Філософське вирішення проблеми буття. 2. Тотожність буття та мислення та її вплив на подальший розвиток культури. 3. Проблема пізнання в апоріях Зенона – сучасний стан та перспективи. 4. Пізнавальні проблеми дискретного розуміння світу у сучасності. 5. Онтологічні засади та гносеологічний підхід софістів у сьогоденні. 6. Сократ vs Софісти – співвідношення об'єктивного та суб'єктивного пізнання у сучасності. 7. Єдність об'єкта та суб'єкта у сучасному пізнанні.</p>	/8,9,13,14,15/
8	Л	2	<p>Т.6. Платон як засновник сучасного європейського ідеалізму. Питання: 1. Сутність теорії ідей Платона. 2. Вирішення проблеми буття у Платона. 3. Вирішення проблеми пізнання у Платона. 4. Платонізм як методологія у сучасній науці та культурі.</p>	/9,13,14,15/
9	Л	2	<p>Т.7. Метафізика Аристотеля та сучасність. Питання: 1. Вчення Аристотеля про сутність, матерію та форму. 2. Метафізика Аристотеля як онтологічний базис класичного наукового пізнання. 3. Взаємозв'язок логіки та онтології з Аристотеля до сучасності. 4. Розуміння та функції матерії в онтології Аристотеля та у сучасності. 5. Вчення про душу (психо) та вчення про суспільство і метафізика. 6. Сучасні альтернативи метафізики. 7. Сфера застосування метафізики у сучасності.</p>	/8,9,10,13,14,15,16,19,21/

10	С	2	<p>Т.3 Античні онтологічні концепції та сучасність. Питання: 1. Досократовські онтологічні концепції античної класики та сучасність. 2. Сократ vs Софісти – співвідношення об’єктивного та суб’єктивного пізнання у сучасності. 3. Єдність об’єкта та суб’єкта у сучасному пізнанні. 4. Платон як засновник сучасного європейського ідеалізму. 5. Метафізика Аристотеля як онтологічний базис класичного наукового пізнання. 6. Взаємозв’язок логіки та онтології з Аристотеля до сучасності. 6. Сучасні альтернативи метафізики.</p>	/8,9,10, 11,13,14, 15,16,19, 20,21 /
11	Л	2	<p>Т.8. Онтологія та гносеологія кантіанства та неокантіанства. Питання: 1. «Коперніканський переворот» Канта. 2. «Чи можлива метафізика як наука»? 3. «Антиномії чистого розуму» та теорема Гьоделя. 4. Онтологічні та гносеологічні проблеми теорії Канта та сучасна філософія та наука. 5. Неокантіанство Марбургській та Баденській шкіл.</p>	/3,7,8,9, 10,11,13, 14,15/
12	Л	2	<p>Т.9. Метафізичний базис позитивізму першої хвилі. Питання: 1. Передумови виникнення позитивізму першої хвилі О. Конта та Дж. Стюарт Міля. 2. Онтологічна та гносеологічна складова позитивізму першої хвилі. 3. Криза позитивістських поглядів першої хвилі. 4. Виникнення соціології.</p>	/7,8,9,10, 13,14,15, 16/
13	Л	2	<p>Т.10. Метафізичний базис позитивізму другої хвилі. . Питання: 1. Гносеологічні та онтологічні підвалини другої хвилі позитивізму. 2. Критика другої хвилі позитивізму. 3. Розвиток науки та криза другої хвилі позитивізму – онтологічне та гносеологічне значення.</p>	/7,8,9,10, 13,14,15, 16/
14	Л	2	<p>Т.11 Метафізичний базис позитивізму третьої хвилі. Питання: 1. Онтологічне та гносеологічне підґрунтя третьої хвилі позитивізму. 2. Принцип верифікації та його неспроможність. 3. Криза позитивізму як онтологічна та гносеологічна проблема співвідношення загального та часткового.</p>	/7,8,9,10, 13,14,15, 16/

15	С	2	<p>Т.4.Кантианство та позитивізм – онтологічні та гносеологічні засади.</p> <p>Питання: 1.«Чи можлива метафізика як наука»? 2. «Антиномії чистого розуму» та теорема Гьоделя. 3.Онтологічна та гносеологічна складова позитивізму першої хвилі. 4.Криза позитивістських поглядів першої хвилі. 5.Гносеологічні та онтологічні підвалини другої хвилі позитивізму. 6.Критика другої хвилі позитивізму. 7.Онтологічне та гносеологічне підґрунтя третьої хвилі позитивізму. 8.Принцип верифікації та його неспроможність. 9.Криза позитивізму як онтологічна та гносеологічна проблема співвідношення загального та часткового.</p>	/3,7,8,9, 10,11,13, 14,15,16/
16	Л	2	<p>Т.12. Екзистенціальна онтологія Мартіна Гайдеггера</p> <p>Питання: 1. Джерела онтологічної концепції Гайдеггера. 2.Буття, час та Dasein 3.Проблема мови в отології Гайдеггера.</p>	/8,9,10, 13,14,15/
17	Л	2	<p>Т.13. Екзистенціальна антропологія Жан-Поля Сартра.</p> <p>Питання: 1.Інтерсубективізм Жан-Поля Сартра.2.Концепція Сартра та марксизм. 3.Значення концепції Сартра для подальшого розвитку онтології.</p>	/4,5,8,9, 12/
18	Л	2	<p>Т14 Онтології і логіки становлення Жилія Дельоза</p> <p>Питання: 1.Однозначне буття. 2. «Теорія здібностей»: зустріч. 3.Філософія часу. 4.Логіка сенсу.</p>	/8,9,10, 13,14/
19.	Л	2	<p>Т.15. Онтологічна концепція Алена Бадью.</p> <p>Питання: 1. «Буття та подія» як основа онтології Алена Бадью 2. Короткий трактат по перехідній онтології 3.Логіка та онтологія у концепції Алена Бадью.</p>	/8,9,10, 13,14/
20	Л	2	<p>Т.5. Основні концепції онтології кінця ХХ та початку ХХІ століть.</p> <p>Питання: 1.Екзистенціальна онтологія Мартіна Гайдеггера 2. Екзистенціальна антропологія Жан-Поля Сартра. 3. Онтології і логіки становлення Жилія Дельоза 4.Проект відродження філософії Події Алена Бадью.</p>	/4,5,8,9, 10,13, 14 /
Разом		60		

Примітки

1. Номер семестру вказують, якщо дисципліна викладається у декількох семестрах.
2. У показнику «Разом (годин)» кількість годин буде відрізнятися від загальної кількості аудиторних годин на кількість годин, що відведена на вивчення тем та питань, які вивчаються аспірантом самостійно (п. 3 додатку 8).
3. У графі 5 вказується номер відповідно до Додатку 14.

САМОСТІЙНА РОБОТА

№ з/п	Назва видів самостійної роботи	Кількість годин
1	Опрацювання лекційного матеріалу	20
2	Підготовка до практичних(лабораторних, семінарських) занять	20
3	Самостійне вивчення тем та питань, які не викладаються на лекційних заняттях	20
4	Виконання індивідуального завдання:	40
	Разом	100

ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ

Реферат

(вид індивідуального завдання)

№ з/п	Назва індивідуального завдання та (або) його розділів	Терміни виконання (на якому тижні)
1	Міфологізація сучасної суспільної свідомості.	Реферат потрібно виконати на 8 тижні навчання
2	Апорії Зенона: сутність парадоксів.	
3	Онтологічні передумови та наслідки «антропологічного повороту» Сократа.	
4	Аристотель: класична уява метафізики та сьогодення.	
5	Вчення Платона про ідеї і його значення для європейської філософської традиції.	
6	Онтологія людське життя в контексті грецької античної космоцентричної традиції.	
7	Мова як онтологема.	
8	Проблема методу як метафізична модель.	
9	Онтологія розуму, що пізнає, і уявлення простору і часу в Канта.	
10	Концепт «епістеми» М.Фуко.	
11	Символ і онтологія свідомості.	
12	Уява філософії в М. Хайдеггера.	
13	Етичний доказ існування Бога в Канта.	
14	Еволюція категорії «суб'єкта».	
14	Феномен свободи в етиці Канта.	
16	Догматична метафізика та (її) критика (І.Кант)	
17	Теологія як філософське підприємство.	
18	«Вічне повернення» Ф. Ніцше як структура буття.	
19	Стратегія «археології знання» М.Фуко.	
20	Метаморфози уяви істини в європейській	
21	філософії.	
22	Фундаментальна онтологія М.Хайдеггера.	
23	Постмодернізм у філософії і метаморфози уяви суб'єкта.	
24	Деконструкція філософії як філософська стратегія.	
25	Уява гри в європейській культурі ХХ сторіччя.	
26	Феноменологія Э. Гуссерля.	
27	Категорія «буття» в античній філософії Греції.	
28	Категорія «суб'єкта»: від Аристотеля до Гегеля.	
29	Свідомість як онтологічна та гносеологічна проблема.	
30	«Мислиме» і «немислиме»: акценти класичної і некласичної європейської філософії.	
31	Феномен міфу в контексті онтологічного	

32	дослідження людини.	
33	Життя у філософії Ф. Ніцше.	
34	Концепт «свідомості» у постмодерністському дискурсі.	
35	Ф.Ніцше: «надлюдина».	
36	Етика А. Шопенгауера як відкладення онтологічного песимізму.	
37	Історія як метафізична проблема.	
38	Філософська герменевтика: стратегії і концепти.	
39	Культура і метафізика.	
40	Розвиток феноменолого-герменевтичної традиції від Е. Гуссерля до М. Хайдеггера.	
41	Деструкція онтології М. Хайдеггера і деконструкція метафізики Ж. Дерріда.	
42	Порівняльна характеристика стратегій.	
43	Процедури майєвтики, апофатичного богообретения, cogito, феноменологічної редукції, деструкції, деконструкції.	
44	Метонимичні заміни «розрізняння» як онтологемы.	

МЕТОДИ НАВЧАННЯ

Лекція – інформативно-доказовий виклад великого за обсягом, складного за логічною побудовою навчального матеріалу.

Метод лекції передбачає ознайомлення аспірантів з її планом, що допомагає стежити за послідовністю викладу матеріалу. Важливо навчити аспірантів конспектувати зміст лекції, виділяючи в ній головне. Це розвиває пам'ять, сприйняття, волю, вміння слухати, увагу, культуру мови.

При проведенні лекційних занять *методи готових знань* (коли аспіранти пасивно сприймають подану викладачем інформацію, запам'ятовують, а в разі необхідності відтворюють її) поєднуються з *дослідницьким методом* (який передбачає активну самостійну роботу аспірантів при засвоєнні знань: аналіз явищ, формулювання проблеми, висунення і перевірка гіпотез, самостійне формулювання висновків).

На початковому етапі вивчення нової інформації на лекціях переважає *пояснювально-ілюстративний* (інформаційно-рецептивний) метод, при якому викладач організує сприймання та усвідомлення аспірантами інформації, а учні здійснюють сприймання, осмислення і запам'ятовування її.

На певному етапі, коли викладач відчуває готовність аспірантів до інших методів навчально-пізнавальної діяльності, використовуються більш прогресивні методи:

- *репродуктивний*: викладач дає завдання, у процесі виконання якого аспіранти здобувають уміння застосовувати знання за зразком;
- *проблемного виконання*: викладач формулює проблему і вирішує її, аспіранти стежать за ходом творчого пошуку (аспірантам подається своєрідний еталон творчого мислення);
- *частково-пошуковий* (евристичний): викладач формулює проблему, поетапне вирішення якої здійснюють аспіранти під його керівництвом (при цьому відбувається поєднання репродуктивної та творчої діяльності аспірантів);
- *дослідницький*: викладач ставить перед аспірантами проблему, і аспіранти вирішують її самостійно, висувуючи ідеї, перевіряючи їх, підбираючи для цього необхідні джерела інформації.

У викладанні лекційного матеріалу переважає *пояснювальний метод*, при якому викладач не тільки повідомляє певні факти, але й пояснює їх, домагаючись осмислення, засвоєння аспірантами.

При наявності наочного матеріалу за темою лекції (відеофільми, презентації, зразки виробів) використовується *інструктивно-практичний метод* викладання, при якому викладач інструктує учнів не тільки словесними, але й наочними або практичними способами, як виконувати певні практичні дії.

На відміну від лекційних занять, виконання індивідуального завдання потребує від аспіранта дещо інших навичок, тому для нього використовується *спонукальний метод навчання*, коли викладач ставить перед аспірантами проблемні питання і завдання, організовуючи їх самостійну діяльність. Аспіранти при цьому, у свою чергу, самостійно здобувають і засвоюють нові знання в основному без допомоги викладача.

МЕТОДИ КОНТРОЛЮ

Поточний контроль реалізується у формі опитування, проведення контрольної роботи, виконання індивідуального завдання.

Контроль складової робочої програми, яка освоюється під час самостійної роботи аспіранта, проводиться:

- з лекційного матеріалу – шляхом перевірки конспектів, виступу на заняттях;

- з індивідуальних завдань – шляхом оцінювання реферату та виступу на аспірантській конференції за обраною темою.

Семестровий контроль проводиться у формі іспиту (з оцінкою за 100-бальною шкалою) в обсязі навчального матеріалу, визначеного навчальною програмою та у терміни, встановлені навчальним планом та графіком навчального процесу.

Семестровий контроль проводиться в усній формі за контрольними завданнями або шляхом тестування з використанням технічних засобів.

Результати поточного контролю (поточна успішність) можуть враховуватись як допоміжна інформація для виставлення підсумкової оцінки.

РОЗПОДІЛ БАЛІВ, ЯКІ ОТРИМУЮТЬ АСПІРАНТИ, ТА ШКАЛА ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ ТА УМІНЬ (НАЦІОНАЛЬНА ТА ECTS)

Таблиця 1. Розподіл балів для оцінювання поточної успішності аспіранта

Поточне тестування та самостійна робота				Сума
Тема 1		Тема 15	Індивідуальне завдання	100
5	*	5	15	

* з кожної теми лекції яких передбачено 20, аспірант отримує максимально 4 бали

Таблиця 2. Шкала оцінювання знань та умінь: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
90 ... 100	A	відмінно
82 ... 89	B	добре
74 ... 81	C	
64 ... 73	D	задовільно
60 ... 63	E	
35 ... 59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
0 ... 34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

(надається перелік складових навчально-методичного забезпечення навчальної дисципліни та посилання на сайт, де вони розташовані)

- 1) навчальна програма,
- 2) робоча навчальна програма
- 3) плани семінарських занять
- 4) екзаменаційні питання
- 5) бібліотечний фонд університету і кафедри
- 6) електронні версії навчальної і наукової літератури

Складові навчально-методичного забезпечення
навчальної дисципліни розташовані на сайті:

<http://web.kpi.kharkov.ua/philosophy/materiali-dlya-pidgotovki-aspirantiv-usih-spetsialnostej-z-kursu-svitoglyadni-ta-sotsiokulturni-osnovi-naukovo-tehnicnoyi-diyalnosti/>

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Базова література	
1.	Голіченко Т.С.Слов'янська міфологія та антична культура. – К.: Наукова думка,1994.
2.	Дерріда Ж. Позиції. – К.: Д.Л., 1994
3.	Іммануїл Кант.Пролегомени до кожної майбутньої метафізики, яка зможе виступати як наука/Перекл. укр. мовою д-ра Івана Мірчука.–Мюнхен:УВУ,2004.– Серія:Varia ч.50.
4.	Камю А. Бунтівна людина//Альбер Камю.Вибр.тв.у 3-х т. – Харків,1996-1997.–Т.3.Есе.
5.	Камю А. Міф про Сізіфа//Альбер Камю.Вибр.тв. у 3-х т.–Харків, 1996-1997.–Т.3.Есе.
6.	Камю А. Творчість і свобода//Альбер Камю.Вибр.тв. у 3-х т.–Харків,1996-1997.–Т.3.Есе
7.	Cassirer E. Determinism and Indeterminism in Modern Physics: Historical and Systematic Studies of the Problem of Causality. Yale University Press, 1956.
8.	Філософія: терміни і поняття: Навч. енциклопедичний словник / Під редакцією В.Л. Петрушенка. – Львів, 2020.
9.	Онтологія і метафізика: Підручник. Т.3 / Б. Мондін ; Пер.з італ. Б. Завідняка. – Жовква: Місіонер, 2010.
10.	Предмет і проблематика філософії: Навч. пос./За заг. ред. М.А.Скринника і З.Е.Скринник/.–Львів:ЛБІ НБУ,2001.
11.	Платон. Діалоги.–К.,1996.
12.	Сартр Ж.-П. Буття і ніщо: Нарис феноменологічної онтології. – К.,2001.
13.	Філософія: предмет, історія, проблеми. Текст лекцій (під ред.Карася А.Ф., Скринника М.А., Пашука А.І.).–Львів,1994.–Ч. 1.
14.	Філософія: навч. посіб. / А. М.Черній. – К.: Академвидав, 2011.
15.	Філософія: підруч. / Є.М.Причепій, А.М.Черній, Л.А.Чекаль. – 2-ге вид., виправл., доповн. – К.: Академвидав, 2008.
Допоміжна література	
16.	Валевська І. Історичні долі класичної метафізики в ХХ сторіччі //Філософська думка. – 1998. – № 2
17.	Тарароєв Я.В. Від Всесвіту до Мультиверсу // Філософська думка. – 2006. – №3. – С. 134–141.
18.	Tararoev J.V. Modern Cosmology and the Problem of "Gnoseological Abyss" // XXIst World Congress of Philosophy. Philosophy Facing World Problem: abstracta. – Ankara, 2003. – P. 390–391.
19.	Тарароєв Я.В. Людський чинник у сучасній космології // Філософська думка. – 2005. – №3 – С. 103–116.
20.	Тарароєв Я.В. Шапченко Т.В. Онтологія струн: від Всесвіту до музики // Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна Серія: Теорія культури та філософія науки. – 2011. – № 980. – С. 120–127.
21.	Палагін О.В. Розвиток та порівняльні характеристики логіко-онтологічних формальних теорій / О.В. Палагін, М.Г. Петренко, А.В. Михайлюк. – Математичні машини і системи, 2007. – №2. – С. 3–18.
22.	Guarino N. Ontologies and Knowledge Bases. Towards a Terminological Clarification / N. Guarino, P. Guaretta. – Amsterdam: IOS Press, 1995.
23.	Основи філософії: Навч. посібник / П.І.Гнатенко, В.Б.Окороков, В.І.Пронякін, О.О.Осетрова. – К.: Вища освіта, 2009. – 335 с. – С. 125-180.
24.	Uschold M. Ontologies: Principles, Methods and Applications / M. Uschold, M. Gruninger. Knowledge Engineering Review 11(2), 1996. – PP. 93–136.

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ В ІНТЕРНЕТІ

<http://nlu.org.ua> Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого

<http://dnpb.gov.ua/ua/> Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В.О.Сухомлинського

<http://www.library.univ.kiev.ua/ukr> Наукова бібліотека імені Михайла Максимовича

<http://lib.npu.edu.ua> Наукова бібліотека Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова

<http://www.library.ukma.edu.ua> Наукова бібліотека Національного університету «Києво-Могилянська академія»

<http://lounb.org.ua> Львівська обласна універсальна наукова бібліотека

<http://odnb.odessa.ua> Одеська національна наукова бібліотека

<https://www.libr.dp.ua> Дніпровська обласна універсальна наукова бібліотека імені Первоучителів слов'янських Кирила і Мефодія

<http://www.philsci.univ.kiev.ua/biblio/> Електронна бібліотека філософії

<https://pidruchniki.com/filosofiya/> Філософська навчальна література online